

УДК 141.7:316.7:116

В. А. ЛАВРІК

ГЕНЕЗИС ТЕОРЕТИЧНОГО ОСМИСЛЕННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ РОЗВИТКУ МІСТА

У статті висвітлено основні теоретичні підходи західних і вітчизняних соціологів щодо дослідження соціокультурного простору розвитку міста. Розглянуто генезис уявлень про феномен міста, починаючи з античної філософії й завершуючи сучасними урбаністичними концепціями в соціології. Досліджено парадигмальні традиції генезису теоретичного дослідження соціокультурного простору розвитку міста.

Ключові слова: місто, соціокультурний простір, розвиток міста.

Інтенсивні процеси урбанізації у світі актуалізують необхідність дослідження соціокультурного простору розвитку міста як місця формування та інституціоналізації соціокультурних норм, цінностей, зразків поведінки, соціальної взаємодії, світоглядних систем і способів життя. Соціокультурний простір міста як джерело появи та поширення нових технологій і виробничих відносин у суспільстві постає важливим предметом сучасних соціологічних досліджень. Множинність існуючих підходів і поглядів на проблематику осмислення поняття міста та соціокультурного простору розвитку міста ставить питання про необхідність розглянути генезис, етапи та традиції дослідження соціокультурного простору розвитку міста.

Мета статті – дослідити генезис теоретичного осмислення соціокультурного простору розвитку міста, представлений західними й вітчизняними дослідженнями.

Об'єктом розгляду в цій статті є соціокультурний простір розвитку міста. Предметом – етапи та традиції теоретичного дослідження соціокультурного простору розвитку міста.

У містах здійснюється соціально-історичний процес, відбувається трансформація соціальної структури суспільства та визрівання нових ідей і тенденцій подальшого суспільного розвитку. Історична трансформація соціокультурного простору розвитку міста відображається й у теоретичному осмисленні цього феномена різними науковими школами та їх представниками. Через це постає необхідність у виокремленні етапів генезису теоретичного осмислення соціокультурного простору розвитку міста.

Дослідження соціокультурного простору розвитку міста античними мислителями було зосереджено навколо полісної організації давньогрецьких міст-полісів, які передували виникненню великих держав. Таким чином, Поліси у подальшому стали центрами формування європейської культури. Ксенофонт у своїй праці “Кіропедія” висловив ідею щодо культурної

переваги великих міст над малими (“...мистецтва доведені до високої досконалості у великих містах” [21, с. 187]). Його аналіз переваг культурно-виробничої сфери розвитку міста над селищем став основою для дослідження міста Аристотелем.

Ключовими ідеями для нашої проблеми в Аристотеля виступає отожднення міста-держави – поліса – із суспільством у цілому. Саме Аристотель одним із перших досягнув глобальне значення міста як колискової формування соціальної структури та основ громадянського, “політичного” життя. Аристотелем була започаткована класифікація міст за різними критеріями, ідеальними серед яких він вважав: соціальний склад, розмір території, населення міста, зручність розташування відносно моря, територіальну організацію міста [1, с. 47]. Аристотель заклав фундамент для подальшого розвитку теорії концентричних кіл у просторовій організації міста, яка була розвинута значно пізніше Р. Парком та Е. Берджесом.

У Середньовіччі були привнесені ідеї розмежування світу на “поцейбічний” (тобто профанний, земний) та “потойбічний” (сакральний, світ ідей). Так, Августин Блаженний у своїй праці “Про град Божий” (V ст.) зіставив “град земний” та “град Божий” як діаду “матеріальне – духовне” [6]. Поцейбічний та потойбічний світи були уречевлені через міста. Тому середньовічна філософська думка надала змогу розглядати місто, насамперед, як соціокультурний простір смислів та ідеалів, а не суто територіальне утворення. У праці Августина Блаженного були закладені метафоричні ідеї образу міста, які набули розвитку в картографуванні ідеального світу.

Доба Відродження також надала утопічні теорії міст як прототип для розвитку соціального проектування. Всього налічується близько 200 соціальних утопій того часу, в центрі яких місто як центр формування громадського життя та соціального устрою. Найбільш відомою й зосередженою на соціокультурному просторі міста є праця “Місто Сонця” Т. Кампанелли [19]. Вона відзначена також використанням візуалізації міст через ілюстрації. Візуальне подання соціокультурного простору розвитку міста того часу створило підґрунтя для понятійного відображення бажаних соціальних відносин у суспільстві доби Відродження: зміни правлячих кіл за волею народу, “культ” знання, ідей соціальної рівності. Таким чином, Т. Кампанелла заснував традицію візуалізації соціокультурного простору розвитку міста.

У XVII ст. у Європі починає активно розвиватися культура палацево-паркового будівництва, пов’язана, перш за все, із будівництвом палацевого комплексу Версаля, що створив певну архітектурну моду в Європі того часу. С. Хохлова, аналізуючи його семантичний текст, розділила простір Версаля на дискретний (перервний) та континуальний (безперервний) [44, с. 4]. Таким чином, Версаль став поєднанням двох типів розуміння простору в XVII ст.: ньютонівського (послідовність часу та руху) і лейбніцевського (залежність простору від об’єктів, що знаходяться в ньому). Ці особливості стали відображенням соціально-політичної ситуації того часу та інтелекту-

альної традиції, яка поширювалася й на осмислення соціокультурного простору об'єктів розвитку міста. Мистецтво будівництва палацових комплексів започаткувало появу топічної визначеності соціокультурного простору: від центрів монархічного правління почали поширюватися модні тенденції паркового будівництва та тиражуватися в тих соціальних прошарках, які прагнули до розкоші й двору.

Ґрунтовні, з погляду соціологічного аналізу, підходи до вивчення соціокультурного простору розвитку міста з'являються лише у XVIII ст. Вони ознаменували перехід від географічної та архітектурної парадигми дослідження до парадигми соціальних відносин.

Перехід від аграрного до індустріального виробництва, спричинені цим соціально-економічні зміни у кінці XVIII – на початку XIX ст. зумовили зміну соціальної структури традиційного міста, яке перетворилося на центр промислового розвитку. Об'єктивні зміни призвели до змін в осмисленні соціокультурного простору розвитку міста. Однією з ілюстрацій цих об'єктивних змін стало руйнування фортечних споруд і перетворення європейського міста Відня з міста-фортеці на відкритий соціокультурний простір (символічний перехід від фізично та соціально закритого простору до фізично та соціально відкритого). Отже, якщо в Середньовіччі основним образом міста було місто-фортеця, то в Новий час – відкритий, прозорий простір.

У зазначений період функціонували дослідження, пов'язані з оптимальним проектуванням міського простору, зокрема приділено увагу візуальному проектуванню. Солідаризуючись з Ю. Грибером, який аналізував теорію К. Шмідта, зазначимо, що К. Шмідт вивчив і запропонував моделі кольорового проектування міста, які можуть покращити сприйняття його простору [16, с. 63]. Важливо, що дослідження К. Шмідта заснували традицію наукового вивчення сприйняття візуального образу міського простору.

Потребу в науковому переосмисленні соціокультурного простору розвитку міста в умовах індустріалізації задовольнили праці класиків марксизму. К. Маркс проаналізував історичний процес відокремлення міста від села як основу розвинутого поділу праці [28, с. 365], заклавши традицію економічної домінації в дослідженні нашої проблематики. Ключовими ознаками життя в місті, за Ф. Енгельсом, виступають індивідуалістична відокремленість кожної людини, домінування егоїстичних принципів життя, що обертається “соціальною війною... усіх проти всіх” [47, с. 264]. Особливу увагу приділено міській сегрегації та пригніченому стану робочих кварталів міста, що стало основою соціально-структурної традиції дослідження. Вагомим внеском у марксистську традицію є історія формування комунами в революційний час практики міського самоуправління, яка, з одного боку, зробила міста повноцінними суб'єктами побудови громадянського суспільства у Європі, а з іншого – стала основою для формування комуністичної ідеології.

М. Вебер одним із перших поставив місто в центр досліджень, створивши окрему працю, присвячену місту [12]. Здійснивши історичний ана-

ліз становлення та розвитку міст Заходу й Сходу, учений дійшов висновків, що місто починається не з економіки, а з культури, яка й задає напрям для розвитку економіки. Таким чином, М. Вебер започаткував традицію культурної домінації в розгляді соціокультурного простору розвитку міста.

Ця традиція була продовжена Ф. Тьоннісом. Він виокремив два типи соціальності, що лежать в основі відносин у місті та в селі: “суспільство” – “Gesellschaft” (у місті) та “общинність” – “Gemeinschaft” (у селі) [41, с. 9–11]. Ф. Тьонніс дійшов висновку, що на тлі роз’єднаності соціальних зв’язків між індивідами в місті саме життя у великих містах є запорукою формування суспільної свідомості та громадянського суспільства.

У центрі досліджень соціокультурного простору розвитку міста Г. Зіммеля знаходиться духовний спосіб життя у містах [18]. Традиція дослідження способу життя Г. Зіммеля розкрила сутність соціокультурних і психологічних особливостей розвитку міста й міського способу життя, надавши змогу вивчати похідні від цього проблеми сучасних міст.

П. Сорокін розвинув традицію культурної домінації М. Вебера. погоджуючись з В. Паціорковським, який досліджував теорію П. Сорокіна, зазначимо, що основними критеріями цього аналізу виступили такі соціологічні категорії, як соціальна мобільність, соціальна диференціація, стратифікація та соціальна взаємодія [34, с. 26]. П. Сорокін також проаналізував макрорівень соціокультурного простору міського розвитку й відзначив домінування у місті таких типів соціальних відносин як вторинні, безособові та обмежені у просторі контакти. Ним було розкрито прямий зв’язок між зростанням кількості самогубств у великих містах та зростанням індивідуалізації, самотності городянина [40, с. 111].

Соціодарвіністську традицію дослідження соціокультурного простору розвитку міста було розвинуто у підходах представників Чиказької школи Р. Парка, Е. Берджеса. Р. Парк вивчав місто як організм, що складається з біотичного й соціального рівнів. Він виокремив ключові форми соціальної конкуренції у місті: боротьба за виживання на біотичному рівні, конфлікт, адаптація та асиміляція [31, с. 1–2]. Е. Берджес вивчав процеси “експансії” міст – фізичного зростання міст, та розвинув теорію концентричних кіл Р. Парка, виокремивши п’ять концентричних зон, властивих територіальній організації великих та малих міст [4, с. 62]. Цим він започаткував традиції територіального структурування міського простору в соціології.

Представник Чиказької школи Л. Вірт повернувся до традиції способу життя, заснованої Г. Зіммеlem [13]. Традиція картографування міста продовжена у концепції Р. Маккензі з точки зору екологічної послідовності [25]. Традиція сучасного ментального картування простору заснована в дослідженнях К. Лінча [23] і знайшла своє продовження у працях С. Мілграма, який торкнувся питань соціальної відповідальності та соціально-психологічного перевантаження у місті [29, с. 33].

Не менш цікавою є генетична традиція Ф. Броделя, який дослідив історичний розвиток людства, взаємодії людини та природи, розвиток міст і структур повсякденного життя людей через поняття “longuedurée” – тривалої часової протяжності [8, с. 641]. Міста виступають у ньому як центри творення людської культури. Новий етап розвитку традиції Чиказької школи продовжила С. Сасен, яка також розвинула концепт глобального міста [38, с. 9–10].

Символічна традиція дослідження соціокультурного простору розвитку міста розвинута в працях У. Еко. Він виокремив специфічні архітектурні коди, які притаманні міським об'єктам і задають певну міську форму [46, с. 290–291].

“Наративний зворот” у постмодерністській традиції визначається розвитком символічної традиції М. Фуко, який провів теоретичну реконструкцію “міста покарань” як ілюстрації підкорюючої природи міської архітектури [43, с. 251].

Не менш цікавою є розробка концепту суспільства споживання, здійснена Г. Дебором через поняття “суспільства спектаклю” [17]. Концепт набув продовження у працях представника постмодерністського напрямку Ж. Бодрійяра, зокрема в критичному аналізі міста в праці “Місто та ненависть” [7].

Е. Гідденс через поняття регіоналізації запропонував просторово-часову традицію дослідження соціальної взаємодії людей в соціокультурному просторі розвитку міста [14, с. 199–201]. Вона накладається на традицію Е. Берджеса. З. Бауман розвинув традицію способу життя Г. Зіммеля та окреслив її у концепції “індивідуалізованого суспільства” [3].

Постколоніальний підхід сформувався в межах традиції культурної домінації як відповідь на абсолютизацію західноєвропейської культури у вивченні соціокультурних явищ та на процеси глобалізації міст. Він був започаткований Е. Саїдом [37] і на сьогодні тісно пов'язаний із теорією мультикультуралізму.

У вітчизняній соціології радянського періоду проблема соціокультурного простору розвитку міста розглядалася, переважно, у тісному зв'язку з інтенсивними процесами містобудування. Територіально-структурна традиція Е. Берджеса розвинута В. Глазичевим у комплексних теоретичних дослідженнях інженерно-територіальної організації соціокультурного простору розвитку міста, де люди утворюють самокероване суспільство [15]. О. Лозова розвинула територіально-структурну традицію та проаналізувала архітектурний контекст як фактор формування образу міста, психосемантичних уявлень людей про навколишнє середовище [24, с. 130–134].

Л. Коган розробив фундаментальну монографію “Бути городянами” [20], де здійснив ґрунтовний соціологічний аналіз процесу й механізмів урбанізації, категорії “міський спосіб життя”, дослідив систему соціальних

зв'язків у місті через взаємодію різних соціальних просторів тощо. В сучасній пострадянській соціології О. Яницьким через концепт соціально-екологічного “метаболізму” розвинута традиція Чиказької школи [48]. Місто як система мереж інтенсивної соціальної взаємодії розглядається у працях О. Трубіної. Нею розроблений підхід, згідно з яким на перший план у аналізі міста виступають повсякденні складові міської інфраструктури [42, с. 11]. О. Трубіна також визначила основні традиції дослідження нашої проблематики: класичні теорії, позитивістська традиція вивчення використання міської землі, традиція дослідження суб'єктивного ставлення людей до міста, радикальна політична економія” [42].

С. Пірогов усю сукупність існуючих соціологічних теорій міста класифікував на виробничо-економічну та соціокультурну парадигми [35, с. 59–88]. В. Вагін систематизував домінуючі образи міста у теоріях міського планування та окреслив тенденції розвитку глобальних міст [11].

В. Патрушев розвинув просторово-часову традицію: аналіз емпіричних досліджень використання бюджетів часу мешканців м. Пскова (Росія) дав змогу визначити специфіку повсякденних умов життя, цінність часу та соціальні умови буття середнього мешканця сучасного пострадянського міста [33].

В українській соціології І. Поповою проведено фундаментальні дослідження соціальних змін у міському середовищі [22], специфіки переживання повсякденності життя у місті, переживання соціального часу з використанням емпіричного матеріалу досліджень м. Одеси [36]. Л. Малес проаналізовано феномен центру як точки територіального тяжіння та бажаної соціальної присутності у місті [27], а також досліджено приватний життєвий простір у місті [26]. О. Мусієздов провів концептуалізацію таких складових соціокультурного простору розвитку міста, як міська ідентичність [30] та формування бренду міста [31, с. 181]. У працях А. Чантурії продовжено символічну традицію У. Еко та досліджено місто як складний семіотичний механізм, що має здібність виробляти культурні смисли через взаємодію різних текстів та кодів [45, с. 145].

Розвиток традиції способу життя Л. Барзенковою-М'ясниковою дав змогу розмежувати рівень усталеності соціальних відносин у містах різних розмірів [2, с. 176–178]. Ця ж сама традиція простежується у вивченні О. Буровою впливу урбанізації на життєвий комфорт мешканця міста [9, с. 24], у дослідженні територіальної та соціокультурної метрополізації [10, с. 357]. Соціокультурні аспекти інституціоналізації соціального простору на прикладі м. Запоріжжя стали предметом досліджень В. Белоусова [5].

А. Солнишкіна використала традицію К. Лінча, і на основі спостереження та аналізу матеріалів фотоархіву Дніпропетровська дослідила структурування українського міста та сформовану у мешканців систему образів міста [39, с. 53–55].

Висновки. У генезисі теоретичного осмислення соціокультурного простору розвитку міста сформувались парадигмальні традиції, у яких ви-

значено предметне та проблемне поле, при цьому відбувається зміщення концептуального ядра в ту або іншу сферу.

Нами буде виокремлено такі. По-перше, традиція вивчення міст як центрів формування культури, політики та демократії йде від Ксенофонта та Аристотеля. По-друге, традицію картографування уявленого світу як основи соціального проектування розпочато Августіном Блаженным та Т. Кампанеллою і надано їй сучасного змісту, починаючи з досліджень ментального картування простору К. Лінча. По-третє, традицію визначення доміантної сфери соціокультурного простору розвитку міста сформовано у виокремленні економічної доміанти К. Марксом і Ф. Енгельсом та визначенні культурної доміанти М. Вебером. По-четверте, традиція способу життя у дослідженні соціокультурного простору розвитку міста була заснована Г. Зіммелем. По-п'яте, органіцистська традиція, сформована в соціології Г. Спенсером, знайшла своє відображення у соціодарвіністській традиції дослідження міст Р. Парком та Е. Берджесом, у якій місто розглядалося як соціальний організм. Е. Берджесом також здійснено концептуалізацію структурування міського простору. По-шосте, з традиції картографування уявленого світу К. Лінчем розвинута традиція ментального картування простору, яка дає змогу вивчати візуальний і когнітивний образ міста. Засновуючись на вивченні міст як культурно-історичних комплексів, закріплено генетичну традицію Ф. Броделя. Поява символічної традиції пов'язана із працями У. Еко. Критична традиція аналізу суспільства у вивченні соціокультурного простору розвитку міста сформована у теорії суспільства споживання Г. Дебором. Сучасний етап характеризується комплексуванням різних традицій, що реалізовано у просторово-часовій традиції, яку здійснив Е. Гідденс шляхом інтеграції генетичної традиції Ф. Броделя із традицією територіального структурування міського простору Е. Берджеса.

Мультипарадигмальність дослідження відображає своєрідне смислове рекогносцирування, взаємозв'язок між парадигмальними координатами соціокультурного розвитку міста, визначає в подальшому формати стратегії діяльності основних суб'єктів та акторів міста.

Список використаної літератури

1. Аристотель. Политика : соч. в 4 т. / Аристотель ; общ. ред. А. Доватура. – Москва : Мысль, 1983. – Т. 1. – 830 с.
2. Барзенкова-Мясникова Л. Социологические аспекты городской идентификации / Л. Барзенкова-Мясникова // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – Запоріжжя : ЗДІА, 2007. – Вип. 31. – С. 176–181.
3. Бауман З. Индивидуализированное общество / З. Бауман ; ред. В. Иноземцева. – Москва : Логос, 2002. – 390 с.
4. Бёрджесс Э. Рост города: введение в исследовательский проект / Э. Бёрджесс // История социологии XX века: университетский курс : хрестоматия / сост. В. Николаев, Н. Покровский, О. Симонова. – Москва : ГУВШЭ, 2007. – 971 с.
5. Белоусов В. Інституціоналізація соціального простору міста: соціокультурний аспект : автореф. дис. ... канд. соц. наук : спец. 22.00.04 / В. Белоусов. – Київ : КНУ ім. Тараса Шевченка, 2005. – 16 с.

6. Блаженный А. О Граде Божиим / А. Блаженный. – Минск : Харвест ; Москва : АСТ, 2000. – 1296 с.
7. Бодрийяр Ж. Город и ненависть [Электронный ресурс] / Ж. Бодрийяр. – Режим доступа: http://www.ruthenia.ru/logos/number/1997_09/06.htm.
8. Бродель Ф. Материальная цивилизация, экономика и капитализм XV–XVIII вв. : в 3 т. / Ф. Бродель ; пер. с фр. Л. Куббеля. – Москва : Прогресс, 1992. – Т. 3: Время мира. – 679 с.
9. Бурова О. Поселенська диференціація чинників життєвого комфорту в Україні / О. Бурова // Український соціум. – 2012. – № 4 (43). – С. 19–38.
10. Бурова О. Соціальні наслідки урбанізації в контексті життєвого комфорту / О. Бурова // Соціальні виміри суспільства : зб. наук. праць. – Київ : Інститут соціології НАН України, 2012. – Вип. 4 (15). – 463 с.
11. Вагин В. Городская социология / В. Вагин. – Москва : Московский научный общественный фонд : Школа муниципального управления, 2001. – 169 с.
12. Вебер М. Город / М. Вебер // Избранное. Образ общества / ред. Ю. Давыдова. – Москва : Прогресс, 1990. – 808 с.
13. Вирт Л. Урбанизм как образ жизни / Л. Вирт ; пер. В. Николаев // Избранные работы по социологии. – Москва : ИНИОН РАН, 2005. – С. 93–118.
14. Гидденс Э. Устройство общества: Очерк теории структуризации / Э. Гидденс ; пер. И. Тюрина. – Москва : Академический проект, 2003. – 528.
15. Глазычев В. Урбанистика / В. Глазычев. – Москва : Европа : Новая площадь, 2008. – 218 с.
16. Грибер Ю. Методы изучения и проектирования цветового пространства города / Ю. Грибер. – Смоленск : Изд-во СмолГУ, 2011. – 156 с.
17. Дебор Г. Общество спектакля / Г. Дебор ; пер. с фр. С. Офертас, М. Якубович. – Москва : Логос, 1999. – 224 с.
18. Зиммель Г. Большие города и духовная жизнь / Г. Зиммель // Логос. – 2002. – № 3 (34). – С. 1–12.
19. Кампанелла Т. Город Солнца / общ. ред В. Волгина. – Москва ; Ленинград : Изд-во Академии наук СССР, 1947. – 174 с.
20. Коган Л. Быть горожанами / Л. Коган. – Москва : Мысль, 1990. – 205 с.
21. Ксенофонт. Киропедия / Ксенофонт ; ред. В. Борухович, Э. Фролов. – Москва : Наука, 1976. – 343 с.
22. Кунявский М. Тенденции социальных изменений в городской среде и основания ее консолидации : на примере мониторингового исследования в г. Одессе / М. Кунявский [и др.] // Вісник Одеського національного університету. – 2004. – Т. 9. – Вип. 9: Соціологія і політичні науки. – С. 65–101.
23. Линч К. Образ города / К. Линч ; пер. с англ. В. Глазычева. – Москва : Стройиздат, 1982. – 328 с.
24. Лозовая О. Ментальность города и села как объект психосемантического исследования: к постановке проблемы / О. Лозовая // Журнал практикующего психолога. – 2009. – Вып. 15. – С. 130–140.
25. McKenzie R.D. The Neighborhood: A Study of Local Life in the City of Columbus, Ohio // American Journal of Sociology. – 1922. – Vol. 27. – № 2. – P.145–168; № 3. – P. 344–363; № 4. – P. 486–509; № 5. – P. 588–610; № 6. – P. 780–799.
26. Малес Л. Актуалізація та соціокультурний аналіз міського простору: приватність та приватизація двору / Л. Малес // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. – 2009. – № 844. – С. 23–28.
27. Малес Л. Центр та центральність у соціокультурному аналізі міста / Л. Малес // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. – 2010. – № 889. – С. 36–40.

28. Маркс К. Капитал. Критика политической экономии / ред. И. Скворцова-Степанова. – Москва : Государственное изд-во политической литературы, 1960. – Т. 1. – Кн. 1: Процесс производства капитала. – 920 с.
29. Милграм С. Эксперимент в социальной психологии / С. Милграм. – Санкт-Петербург : Питер, 2000. – 336 с.
30. Мусиездов А. Социологическая концепция городской идентичности : монография / А. Мусиездов. – Харьков : ХНУ им. В. Н. Каразина. 2013. – 372 с.
31. Мусиездов О. Місто як уявлена спільнота / О. Мусиездов // Вісник Львівського університету. Серія: Соціологічна. – 2010. – Вип. 4. – С. 178–182.
32. Парк Р. Город как социальная лаборатория / Р. Парк ; пер. с англ. С. Баньковская // Социологическое обозрение. – 2002. – Т. 2. – № 3. – С. 1–10.
33. Патрушев В. Жизнь горожанина (1965–1998) / В. Патрушев. – Москва : Academia, 2001. – 160 с.
34. Пациорковский В. Социология расселения как специальная социологическая теория / В. Пациорковский // Социологические исследования. – 2012. – № 4. – С. 25–34.
35. Пирогов С. Социология города : конспект лекций / С. Пирогов. – Томск : ТГУ, 2003. – 180 с.
36. Попова И. Повседневные идеологии. Как они живут, меняются и исчезают / И. Попова. – Киев : Инт-т социологии НАНУ, 2000. – 219 с.
37. Саїд Е. Культура й імперіалізм / Е. Саїд. – Київ : Критика, 2007. – 608 с.
38. Сассен С. Глобальный город: введение понятия / С. Сассен // Глобальный город: теория и реальность / ред. Н. Служи. – Москва : Аванглион, 2007. – 243 с.
39. Солнишкіна А. Соціологічні аспекти дослідження соціального простору міста та “образу міста” (на прикладі Дніпропетровська) / А. Солнишкіна // Український соціум. – 2010. – № 3. – С. 50–58.
40. Сорокин П. А. Самоубийство как общественное явление / П. А. Сорокин // Социологические исследования. – 2003. – № 2. – С. 104–114.
41. Тённис Ф. Общность и общество / Ф. Тённис ; пер. с нем. Д. Скляднева. – Санкт-Петербург : Владимир Даль, 2002. – 450 с.
42. Трубина Е. Город в теории: опыты осмысления пространства / Е. Трубина. – Москва : Новое литературное обозрение, 2011. – 520 с.
43. Фуко М. Надзирать и наказывать: рождение тюрьмы / М. Фуко ; пер. с фр. В. Наумова. – Москва : Ad Marginem, 1999. – 479 с.
44. Хохлова С. Семантика дворцово-паркового ансамбля Версаля : автореф. дис. ... канд. филос. наук : 09.00.13 / С. Хохлова. – Москва : МГУ им. М. В. Ломоносова, 2005. – 22 с.
45. Чантурія А. Місто як текст: семіотичний аспект аналізу / А. Чантурія // Вісник ЛНУ ім. Тараса Шевченка. – 2011. – № 2 (213). – С. 143–151.
46. Эко У. Отсутствующая структура. Введение в семиологию / У. Эко ; пер. с итал. В. Резник, А. Погоняйло. – Санкт-Петербург : Symposium, 2006. – 544 с.
47. Энгельс Ф. Большие города / Ф. Энгельс // Полное собрание сочинений : в 50 т. / К. Маркс, Ф. Энгельс. – Москва : Государственное изд-во политической литературы, 1955. – Т. 2: Положение рабочего класса в Англии. – 745 с.
48. Яницкий О. Метаболическая концепция современного города / О. Яницкий // Социологическая наука и социальная практика. – 2013. – №3. – С. 16–32.

Стаття надійшла до редакції 05.08.2014.

Лаврик В. А. Генезис теоретического осмысления социокультурного пространства развития города

В статье представлены основные теоретические подходы западных и отечественных социологов в сфере исследования социокультурного пространства развития города. Рассматривается генезис представлений о феномене города, начиная с античной философии и завершая современными урбанистическими концепциями в социоло-

гии. Исследованы парадигмальные традиции генезиса теоретического осмысления социокультурного пространства развития города.

Ключевые слова: город, социокультурное пространство, развитие города.

Lavrik V. Genesis of Theoretical Comprehension of Socio-Cultural Space of the Urban Development

The intensive processes of globalization and urbanization in the world actualize explorations of socio-cultural space of the urban development.

The article examines the main theoretical approaches to the investigation of a socio-cultural space of the urban development. The city is considered to be a social space that played the role of the main place of creating of a socio-historical process. It's analysed that urbanization transformed the city into the socio-cultural space where specific features of human behaviour are focused, different social groups coexist, and where the new ideologies and values are formed.

The subject of the inquiry is a socio-cultural space of the urban development. The purpose of the article is the investigation of genesis of theoretical comprehension of socio-cultural space of the urban development represented by western and native researchers.

The article makes a review of the principal theoretical approaches and the urban theories from the antic philosophy up to the modern urban sociological concepts. The paradigmatic traditions of theoretical comprehension of the subject are formed by the author. They are represented in the next traditions. The first one studies the cities as the centres of forming of culture, politics and democracy (Xenophon, Aristotle). The second tradition is concerned with mapping of the imaginary world as a foundation of social designing (Augustine of Hippo, T. Campanella). Eventually this tradition was developed by K. Lynch. The third phase of the theoretical comprehension reflects the tradition of determination of the dominant area. It was realized in the next approaches: the approach of the economic domination (K. Marx, F. Engels) and the approach of the cultural domination (M. Weber). The fourth tradition is a tradition of a way of life (G. Simmel). The organicism of H. Spenser was continued by R. Park and E. Burgess in the tradition of social Darwinism in urban studies, where the city was analyzed as a social organism. The article emphasizes that E. Burgess also built up a conceptualizing of structuring of the urban space. A tradition of mapping of the imaginary world initiated a tradition of the mental mapping of space, that enabled to investigate visual and cognitive images of the city (K. Lynch). A genetic tradition was established by F. Braudel. It researches the cities as the historical cultural complexes. An appearance of the symbolic tradition is related to U. Eco's works. A critical tradition of social analysis in the context of socio-cultural space of the urban development was formed by G. Debord (a theory of consumer society). A modern stage can be defined as a combination of different traditions, that is realized in a spatio-temporal tradition of A. Giddens, which integrated the genetic tradition of F. Braudel with the tradition of a territorial structuring of the urban space of E. Burgess.

Different paradigmatic traditions that were distinguished in the article assign strategies of activity of the principal actors of the city in future.

Key words: city, socio-cultural space, urban development.